

(इंग्रजी मध्ये टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

द दिल्ली क्लॉथ अँड जनरल मिल्स लिमिटेड

विरुद्ध

कुशल भान

(न्यायमूर्ती पी. बी. गजेन्द्रगडकर आणि न्यायमूर्ती के. एन. वांचू.)

औद्योगिक विवाद-फौजदारी न्यायालयात खटला प्रलंबित असताना चौकशी समितीद्वारे कर्मचाऱ्यांची हकालपट्टी-त्यानंतर कर्मचारी निर्दोष मुक्तता-औद्योगिक विवाद अधिनियम ,१९४७ (१९४७ चा १४) कलम ३३ (२), परंतुक

अपीलकर्त्या कंपनीने प्रतिवादीला, जो त्याच्या कर्मचार्यांपैकी एक होता, त्याने कंपनीच्या मुख्य लिपिकांची सायकल चोरल्याचा आरोप करणारे आरोपपत्र दिले. त्यावेळी त्याच्याविरुद्ध चोरीशी संबंधित फौजदारी खटला प्रलंबित होता. गैरवर्तणुकीसाठी त्याला का बरखास्त केले जाऊ नये याचे कारण सांगण्यास त्याला सांगण्यात आले आणि त्याचे स्पष्टीकरण असमाधानकारक असल्याने चौकशीसाठी एक तारीख निश्चित करण्यात आली. प्रतिवादी चौकशी समितीसमोर हजर झाला परंतु त्याने त्याला विचारलेल्या प्रश्नांची उत्तरे देऊन चौकशीत सहभागी होण्यास नकार दिला कारण न्यायालयाने या प्रकरणाचा निर्णय देईपर्यंत त्याला कोणताही बचाव सादर करायचा नव्हता. तथापि, कंपनीने चौकशी पूर्ण केल्यानंतर प्रतिवादीविरुद्ध गैरवर्तन सिद्ध झाले आहे या

कारणावरून त्याला बडतर्फ करण्याचे निर्देश दिले. त्यानंतर कंपनीने औद्योगिक विवाद कायद्याच्या कलम ३३ (२) अंतर्गत औद्योगिक न्यायाधिकरणाकडे प्रतिवादीविरुद्ध केलेल्या शिस्तभंगाच्या कारवाईच्या मंजूरीसाठी अर्ज केला. दरम्यान, फौजदारी न्यायालयाने प्रतिवादीची निर्दोष मुक्तता केली. फौजदारी न्यायालयाचा निर्णय न्यायाधिकरणासमोर सादर करण्यात आला ज्याने प्रतिवादीला बडतर्फ करण्याच्या आदेशाला मान्यता देण्यास नकार दिला. विशेष अनुमती याचिकेद्वारे कंपनी ने अपील केले :

असे मानले गेले की नैसर्गिक न्यायाच्या तत्त्वांमध्ये असे आवश्यक नाही की नियोक्त्याने एखाद्या कर्मचाऱ्यावर शिस्तभंगाची कारवाई करण्यापूर्वी फौजदारी चाचणी न्यायालयाच्या निर्णयाची प्रतीक्षा करावी.

श्री बिमल कांता मुखर्जी विरुद्ध मेसर्स न्यूजमन प्रिंटिंग वर्क्स, (१९५६) एल. ए. सी. आय ८८ ला मंजूरी देण्यात आली.

जर एखादे प्रकरण तथ्य आणि कायद्याच्या प्रश्नांचा समावेश असलेले गंभीर स्वरूपाचे असेल जे सोपे नसेल तर नियोक्त्याने फौजदारी खटल्याच्या न्यायालयाच्या निर्णयाची प्रतीक्षा करणे योग्य ठरेल, परंतु सध्याच्या सारख्या साध्या प्रकरणात न्यायाधिकरणाने औद्योगिक विवाद कायद्याच्या कलम ३३ (२) अंतर्गत मंजूरी न देण्यात चूक केली.

दिवाणी न्यायाधिकारक्षेत्र: दिवाणी दिवाणी अपील क्रमांक ८८/१९५९.

मूळ याचिका क्रमांक ५४/१९५८ मधील दिल्ली औद्योगिक न्यायाधिकरणाच्या ६ मे १९५८ च्या निकाल आणि आदेशावरून विशेष परवानगीने अपील.

अपीलकर्त्याकडून भारताचे महाधिवक्ता एम. सी. सेटलवाड, एस. एन. अँडले, जे. बी. दादाचंजी, रामेश्वर नाथ आणि पी. एल. वोहरा यांनी बाजू मांडली.

प्रतिवादीसाठी जनार्दन शर्मा

१० मार्च १९६० चा न्यायालयाचा निर्णय न्यायमुर्ती वांछू यांनी दिला होता - खाली हे एका औद्योगिक प्रकरणातील विशेष रजेद्वारे केलेले अपील आहे. अपीलकर्ता ही वस्त्रोद्योगाची निर्मिती करणारी कंपनी आहे. प्रतिवादी कुशल भान हा शिपाई म्हणून कंपनीच्या नोकरीत होता.असे दिसते की फोल्डिंग विभागाचे मुख्य लिपिक रामचंद्र यांची सायकल २४ ऑगस्ट १९५७ रोजी चोरीला गेली होती. या प्रकरणाची माहिती पोलिसांकडे देण्यात आली. काही काळानंतर, प्रतिवादींच्या सांगण्यावरून रेल्वे स्थानकाच्या सायकल स्टँडवरून सायकल जप्त करण्यात आली, ज्याने पोलिसांना तिथे नेले आणि तेथे उभ्या असलेल्या ५०/६० सायकलींमधून चोरलेली सायकल उचलली. हे प्रकरण ऑक्टोबर १९५७ मध्ये कंपनीच्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आणि त्यानंतर प्रतिवादीला, त्याने मुख्य लिपिक रामचंद्र यांची सायकल चोरली होती, ती त्याच्या सांगण्यावरून जप्त करण्यात आली होती आणि त्याच्याविरुद्ध पोलिसांकडे फौजदारी खटला प्रलंबित होता, असा आरोपपत्र देण्यात आले. गैरवर्तणुकीसाठी त्याला का बडतर्फ केले जाऊ नये याचे कारण सांगण्यास त्याला सांगण्यात आले होते.

प्रतिवादीने १३ ऑक्टोबर रोजी आपले स्पष्टीकरण सादर केले, त्याचे स्पष्टीकरण असमाधानकारक होते, १४ नोव्हेंबर १९५७ रोजी चौकशीसाठी निश्चित करण्यात आले. प्रतिवादी चौकशी समितीसमोर हजर झाला परंतु त्याने सांगितले की त्याच्याविरुद्ध खटला प्रलंबित असल्याने, न्यायालयाने या प्रकरणाचा निर्णय घेईपर्यंत त्याला कोणताही बचाव सादर करायचा नाही. त्यांनी पुढे सांगितले की, त्यांना चौकशीत भाग घ्यायचा नव्हता आणि त्यांना विचारलेल्या प्रश्नांना कोणतीही उत्तरे देण्यास ते तयार नव्हते. चौकशीत जेव्हा त्याला प्रश्न विचारले गेले तेव्हा त्याने त्यांना उत्तर देण्यास नकार दिला आणि अखेरीस तो तेथून निघून गेला. तथापि, कंपनीने चौकशी पूर्ण केली आणि प्रतिवादीविरुद्ध गैरवर्तन सिद्ध झाले आहे या आधारावर त्याला बडतर्फ करण्याचे निर्देश दिले. त्यानंतर कंपनीने क्रं. १४/१९४७ सिंधू खटला विवाद कायद्याच्या कलम ३३ (२) अन्वये प्रतिवादीविरुद्ध केलेल्या कारवाईच्या मंजूरीसाठी न्यायाधिकरणाकडे अर्ज केला. हे प्रकरण ६ मे १९५८ रोजी न्यायाधिकरणासमोर आले. दरम्यान, त्यांच्यावरील खटला संशयमुक्त नव्हता या कारणावरून फौजदारी न्यायालयाने ८ एप्रिल १९५८ रोजी प्रतिवादीची निर्दोष मुक्तता केली होती. फौजदारी न्यायालयाच्या निकालाची प्रत न्यायाधिकरणासमोर सादर करण्यात आली आणि न्यायालयाने बरखास्तीचा आदेश मंजूर करण्यास नकार दिला. त्यानंतर कंपनीने या न्यायालयात विशेष रजेसाठी अर्ज केला ज्यामुळे सध्याचे अपील झाले.

अपीलकर्ता कंपनीच्या वतीने मुख्य युक्तिवाद असा आहे की कंपनी फौजदारी न्यायालयात खटल्याच्या निकालाची प्रतीक्षा करण्यास बांधील नव्हती आणि ती प्रतिवादीविरुद्ध निष्पक्ष चौकशी करू शकत होती आणि केली, आणि जर प्रतिवादीने त्यात सहभागी होण्यास नकार दिला आणि चौकशी होत असलेल्या ठिकाणाहून निघून गेला, तर कंपनी ते पूर्ण करण्याव्यतिरिक्त आणखी काही करू शकत नाही आणि तिच्या समोरील पुराव्यांवरून शक्य त्या निष्कर्षावर पोहोचू शकते. दुसरीकडे, प्रतिवादीच्या विद्वान वकिलाने अशी विनंती केली आहे की, शिस्तभंगाची कारवाई करण्यापूर्वी किमान फौजदारी खटल्याच्या न्यायालयाच्या निर्णयाची प्रतीक्षा करावी आणि नियोक्त्याने या प्रकरणात जितके केले नाही तितकेच कर्मचार्याने शिस्तभंगाच्या कारवाईत भाग न घेणे न्याय्य होते जे फौजदारी न्यायालयात खटल्याचा विषय असलेल्या त्याच प्रकरणाशी संबंधित होते.

हे खरे आहे की, बरेचदा नियोक्ते फौजदारी न्यायालयांचा निर्णय प्रलंबित ठेवून चौकशी थांबवतात आणि ते न्याय्य आहे. परंतु आपण असे म्हणू शकत नाही की नैसर्गिक न्यायाच्या तत्वांनुसार नियोक्त्याने एखाद्या कर्मचार्यावर कारवाई करण्यापूर्वी किमान फौजदारी खटल्याच्या न्यायालयाच्या निर्णयाची प्रतीक्षा करणे आवश्यक आहे. श्री बिमल कांता मुखर्जी विरुद्ध मेसर्स न्यूजमन प्रिंटिंग वर्क्स (१) (१९५६) एल. ए. सी. १८८) या प्रकरणात कामगार अपील न्यायाधिकरणाने हे मत मांडले होते. तथापि, आम्ही असे म्हणू शकतो की जर प्रकरण गंभीर स्वरूपाचे असेल किंवा त्यात तथ्य किंवा कायद्याचे

प्रश्न असतील, जे सोपे नसतील, तर नियोक्त्याने संपरीक्षा न्यायालयाच्या निर्णयाची प्रतीक्षा करणे योग्य ठरेल, जेणेकरून फौजदारी खटल्यातील कर्मचाऱ्याच्या बचावाला पूर्वग्रह येऊ नये. मात्र, वर्तमान हे अतिशय साधे स्वरूपाचे प्रकरण आहे आणि त्यामुळे नियोक्त्याला त्याने स्वीकारलेल्या मार्गासाठी दोषी धरले जाऊ शकत नाही. या परिस्थितीत, आमच्या मते नैसर्गिक न्यायाचे कोणतेही अपयश नव्हते, या प्रकरणात आणि जर प्रतिवादीने चौकशीत भाग घेणे निवडले नाही तर त्या चौकशीत कोणताही दोष आढळू शकत नाही. आमचे असे मत आहे की हे असे प्रकरण होते ज्यामध्ये न्यायाधिकरणाने औद्योगिक विवाद कायद्याच्या कलम ३३ (२) अंतर्गत मंजूरी न देण्यात स्पष्टपणे चूक केली. याव्यतिरिक्त हे स्पष्ट आहे की, अपील अंतर्गत आदेश देताना न्यायाधिकरणाने कलम ३३ (२) अंतर्गत त्याच्या अधिकारक्षेत्राच्या मर्यादांकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष केले आहे, म्हणून आम्ही अपीलाला परवानगी देतो आणि न्यायाधिकरणाच्या आदेशाला बाजूला ठेवून, प्रतिवादीला बरखास्त करणाऱ्या अपीलकर्त्याच्या आदेशाला मंजूरी देतो. अशा परिस्थितीत आम्ही खर्चाबाबत कोणताही आदेश देत नाही.

अपील स्वीकारण्यात आले

*** अस्वीकरण ***

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.